

родитѣ. Стремежътъ къмъ „удобства“, къмъ все по-удобни и по-полезни за тѣхъ условия на живота, каратъ хората да се обединявъ въ държавенъ съюзъ, да установятъ право, народно стопанство, обществена етика. Щомъ хората дохаждатъ до разбирането на по-добри способности и условия на живота, тѣ по споразумение между си, респ. съ общо съгласие, промѣнятъ реда, респ. известни обществени институти (меркантилистична стопанска философия, Руссо и идеитѣ, господствували въ френската революция отъ 1789 г.).

Обаче, още у френскитѣ материалисти - енциклопедисти въ края на XVIII векъ и после у Сенъ-Симона и особено у Конта си пробива пѣтя лека по-лека другъ възгледъ върху обществения животъ и развитие: не съзнанието на хората урежда обществения животъ и не разбирането имъ за технитѣ удобства управлява и крепи силитѣ на общественото развитие и сѣдбинитѣ на историята, но наопаки — тъмнитѣ сили на живота и на развитието управляватъ съзнанието на хората. Сенъ-Симонъ и Контъ учатъ вече, че иматъкой обективенъ редъ на живота и на общественото развитие, който се намира вънъ отъ съзнанието на хората, респ. на обществото. Обаче, само на Маркса се отдаде да формулира напълно тѣзи неясни още положения. Великата му заслуга се състои главно въ това, че той установи безспорно, по какъвъ начинъ обективнитѣ сили, респ. известни материално - економически фактори на развитието, намиращи се свършено вънъ отъ съзнанието и желанията на хората, създаватъ известенъ общественъ редъ и като се развиватъ понататѣкъ сѣщо така налагатъ на хората да го промѣнятъ. Той доказа, по какъвъ начинъ дори съзнанието на хората, техните убеждения и цѣлата имъ идеология се определя отъ известенъ общественъ редъ, респ. какъ обективнитѣ промѣни въ структурата на обществото промѣнятъ паралелно и съзнанието на хората.

Отъ чисто психологично гледище Марксъ установи, значи, следнитѣ положения: постѣпкитѣ, действията, вѣрванията, мислитѣ, идеитѣ, убежденията на хората се обуславятъ отъ обкрѣжващитѣ ги условия. *Вънъ отъ тѣхното съзнание* задъ тяхъ стоятъ обективни сили, тласкащи ги *подсъзнателно* да мислятъ да вѣрватъ, да чувствуватъ, да действуватъ еди какъ си, а не другояче. Цѣлиятъ строежъ и проявитѣ на човешката психология сѣ обусловени съвсемъ не отъ съзнанието на човека за „добро и зло“, или отъ това, което му е „удобно“ и „полезно“, но отъ силитѣ, намиращи се задъ, респ. подъ неговото съзнание. Марксъ доказа значи,